

Rosa Luxemburgs profeti om den russiske revolution

Skrevet af: **Claus Bryld** | Offentliggjort: 16. oktober 2017

Bolsjevikkerne blev tidligt advaret. I samtidens klogeste politiske analyse af den russiske revolution pegede Rosa Luxemburg præcist på de problemer, der efterhånden kom til at underminere og sluttelig ødelægge revolutionen og føre til et bureaukratisk, totalitært diktatur.

Rosa Luxemburg var født i den russiske del af Polen i 1871. Hun var et aktivt medlem af både det polske og det tyske Socialdemokrati (SPD) og en af 2. Internationales mest fremragende marxistiske teoretikere. Hun brød dog med SPD pga. dets støtte til den tyske deltagelse i 1. verdenskrig og oprettede sammen med Karl Liebknecht og andre Spartakusforbundet, som ved årsskiftet 1918-19 blev til Tysklands kommunistiske parti (KPD). Under krigen sad hun i lange perioder fængslet pga. sin krigsmodstand. Efter sin løsladelse ved krigsafslutningen deltog hun i den såkaldte spartakusopstand i Berlin og blev lige som Liebknecht 15. januar 1919 myrdet af højtstående tyske officerer med SPD-ledernes vidende.[1]

I efteråret 1918, mens hun sad fængslet i Breslau, skrev hun pamfletten Die Russische Revolution. Den blev først udgivet med en indledning af Paul Levi i 1922, tre år efter hendes død, under stor modstand fra det Moskva-tro KPD. Senere blev hun af Stalin klassificeret som 'spontanist' og stort set afskrevet af alle kommunistpartier.

Ros og ris til revolutionen

Rosa Luxemburg støttede grundlæggende oktoberrevolutionen og dens forsøg på for første gang i verdenshistorien at indføre et socialistisk samfund. Og hun roste bolsjevikernes ledere, Lenin og Trotskij, for deres mod til at gøre det, hendes eget parti (SPD) var vejet tilbage for, nemlig at tage magten for at bryde krigens, kapitalismens og tsarismens åg. Revolutionen måtte imidlertid også kunne udsættes for kritik, ikke mindst fra dens sympatisører, og det var forkert blot at affærdige dem som 'opportunist' eller 'mensjevikker'. Man skulle ikke besværges arbejderklassen med en hurra-stemning for revolutionen. Og henvendt til den tyske arbejderklasse skrev hun, at det kun var ved at se hele alvoren og kompleksiteten i øjnene for sin forestående opgave, at:

"det tyske proletariats handlekraft [kunne, cb] fødes. En kritisk diskussion af den russiske revolution i alle historiske sammenhænge er den bedste skoling for den tyske og den internationale arbejder til de opgaver, som vokser ud af den nuværende situation".[2]

Hun så også tydeligt, at alternativet til en revolutionær udvikling efter februarrevolutionen, som oprettede en demokratisk republik, var et militærkup, som ville undertrykke arbejderne og bønderne og derefter formentlig ende med monarkiets genindførelse. At lægge al magten i hænderne på de arbejder-, bonde- og soldaterråd (sovjetter), der var dannet, sådan som bolsjevikkerne havde gjort det, blev da den strategi, som reddede revolutionen fra kontrarevolutionen.

Men med sit kritiske skrift havde Rosa bandet i kirken, og derfor måtte hun afvises af kommunisterne, som bolsjevikkerne snart kom til at hedde (af propagandamæssige grunde vedblev hun dog at blive dyrket som martyr i DDR og ligger - efter nazisternes forsøg på at udslutte hendes gravsted - begravet ved Gedenkstätte der Sozialisten på Friedrichsfelde kirkegården i Berlin tæt ved ærkestalinisten Walter Ulbricht).[3]

Rosas formål med skriftet om revolutionen var at advare de europæiske socialistpartier mod

kritikløst at overtage bolsjevikkernes model for en socialistisk revolution, samtidig med at hun i modsætning til SPD fastholdt nødvendigheden af et afgørende brud med kapitalismen i form af en international revolution, gerne med Tyskland som næste led efter Rusland. Revolutionen kunne nemlig kun lykkes, hvis den bredte sig - og det var jo også bolsjevikkernes perspektiv indtil 1924, hvor Stalin fremsatte sin tese om 'socialisme i ét land' - og den skulle udmunde i et internationalt, socialistisk demokrati, ikke i et permanent diktatur, det være sig nok så 'proletarisk'. Hvis ikke, så ville det for Rosa at se udarte til et partidiktatur, som kun repræsenterede en håndfuld politikere og deres bureaukrati.

Revolutionen var både indad- og udadtil presset af kontrarevolutionen, derfor måtte den, som hun så det, midlertidigt kunne gribe til undertrykkelse. Men det måtte være en absolut undtagelse. En længerevarende undertrykkelse ville demoralisere befolkningen og ødelægge revolutionen. Og det ville være katastrofalt, hvis man ophøjede den fremtvungne, hårde politik til almengyldige principper for en socialistisk revolution (som det jo snart skete med den såkaldte marxisme-leninisme).

Rosas kritik af revolutionen kan opsummeres i tre punkter:

- kritik af bolsjevikkernes agrarpolitik
- kritik af deres nationalitetspolitik
- kritik af deres organisations- og demokratiopfattelse

Agrarpolitikken

De tre store krav, bolsjevikkerne mobiliserede med op til opstanden den 25. oktober 1917 (efter vores tidsregning den 7. november) var som bekendt kravene om Fred, Brød og Jord. Freden opnåede de ved i 1918 at trække Rusland ud af 1. verdenskrig, brødet kneb det mere med - også på pga. den tilstundende borgerkrig - men det var selvfølgelig på længere sigt et must at udvikle produktionen og skaffe arbejde til byboerne.

For også at få bøndernes opbakning og for at smadre godsejerklassen, som havde været tsarismens faste støtte, fremførte de kravet om jord til de hidtil jordløse eller næsten jordløse bønder. Mange af disse havde allerede 'stemt med fødderne' og var deserteret fra fronterne for at tage jord i besiddelse. Og dette blev altså støttet af bolsjevikkerne. Men med bøndernes privateje skabte de på lidt længere sigt et stort problem for sig selv. En selvejende klasse af bønder ville naturligvis forfølge deres klasseinteresse og ikke være interesseret i en nationalisering af jorden eller undertrykkelse af markedet. Men dette var forudsætningen for skabelsen af et socialistisk samfund. En nationalisering af den store og mellemstore jordejendom og et samarbejde mellem industri og landbrug var for Rosa at se to grundlæggende led i en socialistisk samfundsændring. Uden disse tiltag ingen socialisme. Man kunne ikke forlange, at dette skulle ske med det samme, men der måtte i hvert fald skabes forudsætninger for, at det kunne ske på sigt. Hun konkretiserer ikke, hvordan disse forudsætninger skulle kunne skabes, men antyder, at bolsjevikkerne i det mindste skulle have socialiseret den store og mellemstore jordejendom. Ved opståelsen af en talrig klasse af mindre bønder er der nu på landet blevet skabt "et nyt mægtigt folkelag af fjender, hvis modstand vil være meget farligere og sejere, end de adelige storgodsjere var".[4] Når man kender Sovjetunionens historie med først NEP-politikken, der åbnede for et kapitalistisk marked, og senere Stalins blodige tvangskollektivisering af jorden og modstanden herimod fra et landbrug, der aldrig blev tilstrækkeligt produktivt, må man sige, at denne profeti kom til at holde stik. I al sin skarphed var den utroligt klartseende.

Nationalitetspolitikken

Et yderligere våben fra bolsjevikernes, ikke mindst Lenins, side imod tsarismens imperialism var kampråbet om 'nationernes selvbestemmelsesret'. Rosa betegner dette som ganske enkelt "småborgerlig fraseologi og humbug".[5] Den internationale arbejderbevægelse, organiseret i 2. Internationale (1889-1914), havde altid stået for en konsekvent internationalisme; selv havde hun altid hørt til de mest konsekvente internationalister og kunne kun se kravet om folkenes og nationernes selvbestemmelsesret - med ret til løsrivelse - som en cadeau til den borgerlige nationalisme. Det mente hun også, den amerikanske præsident Wilsons ligelydende krav i de berømte 14 punkter fra januar 1918 var. Lige som med koncessionerne til de selvstændige bønder ville det være svært, ja måske umuligt, at komme ud af dette løfte til 'nationerne' igen. I randområderne til Rusland, f.eks. i Ukraine, der aldrig havde været selvstændigt, opgejlede kravet en nationalistisk stemning i borgerskabet og hjalp de tyske tropper, der havde lignende interesser, i deres (midlertidige) besættelse af landet (krigen var jo ikke forbi, da hun skrev dette). Det var en forkert vej at gå, og i Ukraine, Finland med flere lande hjalp det kontrarevolutionen til at sejre.

"Hvordan kan det være, at kontrarevolutionen pludselig sejrer i alle disse lande? Jo, den nationalistiske bevægelse har netop lammet proletariatet ved at den har løst det fra Rusland og i randlandene udleveret det til det nationale bourgeoisie. I stedet for at stræbe efter den mest kompakte sammenslutning af de revolutionære kræfter på hele rigets område, i stedet for med næb og klør at forsvare det russiske riges integritet som revolutionsområde - samhörigheden og udeleligheden af alle nationers proletarer inden for den russiske revolutions rammer som det øverste påbud imod alle nationalistiske særbejævelser - så har bolsjevikkerne gennem deres drønende nationalistiske fraseologi om "selvbestemmelsesret lige indtil statslig løsrivelse" lige omvendt foræret bourgeoisiet i alle randlandene det ønskede, strålende påskud for at hejse kontrarevolutionens banner ... de har ovenikøbet forvirret masserne i alle disse lande med deres parole og udleveret dem til de borgerlige klassers demagogi. Ved denne nationalistiske fordring har de selv foranlediget Ruslands opløsning og trykket deres egne fjender dolken i hånden for at de skulle støde den i hjertet på den russiske revolution".[6]

Som man ser, lagde Rosa ikke fingrene imellem. Der var mere skarp analyse i hendes vurderinger af bolsjevikkerne end diplomatisk hokus pokus. Lige på og hårdt. Men her havde hun igen fat om det centrale. Lenins løfter viste sig nemlig at være det rene mandsvejr. Efter Ukraines, Georgiens og flere andre landes selvstændighedserklæringer og et par år med egne regeringer rykkede den røde hær nemlig ind i landene, somme tider efter at have organiseret et teaterkup, som skulle imitere en proletarisk revolution, og det russiske imperium blev genoprettet under bolsjevikernes ledelse. Det var Stalin som folkekommissær, der gennemførte dette, men med partiets og Lenins støtte. På papiret var nationerne stadig selvstændige republikker inden for Sovjetunionen, men i realiteten var de styret af SUKP fra Moskva, og alle steder var der ved siden af en 'national' førstesekretær anbragt en etnisk russer, som kunne trække i trådene. Man var tilbage ved den 'storrussiske chauvinisme', som man så hårdt havde fordømt før borgerkrigens slutning i 1920.

De frustrationer, dette medførte i republikkerne, brød ud i lys lue 60 år senere og blev en vigtig faktor i opløsningen af Sovjetunionen. Bolsjevikkerne havde igen lagt en fælde ud, som de selv faldt i.

Forholdet til demokratiet

Set fra Rosas fængselscelle, hvor hun fik indsmuglet dokumentation, var det en fejl, at bolsjevikkerne i januar 1918 havde opløst den grundlovgivende rigsforsamling (den konstituerende forsamling). Hun kritiserede Lenin og Trotskij for at tilstoppe selve kilden til demokratiet og folkemassernes "aktive, uhindrede, energiske politiske liv".[7] Den eneste måde, proletariatet kunne

blive genfødt på, var gennem det offentlige livs skole: "Uden en fri, uhindret presse, uden uhindret forenings- og forsamlingsfrihed er de brede folkemassers herredømme fuldstændig utænkelig".[8] Og så følger den mest berømte af hendes sætninger:

"En frihed, som kun er for regeringens tilhængere, kun for medlemmerne af et parti - de være sig nok så talrige - er ingen frihed. Friheden er altid kun for dem, der tænker anderledes (des anders Denkenden)".[9]

Det socialistiske samfundssystem kan kun være et produkt, født af de erfaringer, som menneskene har gjort sig historisk, det kan aldrig trækkes ned over hovederne på folk "af et dusin intellektuelle, der kommer lige fra eksamensbordet"![10]

Et socialistisk styre skulle bygge på både arbejder-, soldater- og bonderådene (sovjetterne, som var oprettet i Rusland i februar 1917 og i november 1918 blev det i Tyskland) og af et parlament, som var valgt ved lige og almindelig valgret (under den tyske revolution 1918-19 skiftede hun dog helt til tanken om rådene som statsbærende, men denne korte periode er ikke repræsentativ for hendes tanker). Med brod mod bolsjevikkerne anførte hun, at "det er proletariatets historiske opgave, når det kommer til magten, at skabe et socialistisk demokrati i stedet for et borgerligt, ikke at afskaffe enhver form for demokrati".[11] Socialismen med dens fælleseje af produktionsmidlerne måtte samtidig være udtryk for en højere form for demokrati med stor folkelig deltagelse, uden at hun dog nærmere konkretiserede formen for dette demokrati. Men man måtte antage, at der både skulle være en folkevalgt repræsentation og organer for et mere direkte demokrati à la sovjetterne.

Rosa Luxemburgs kommentar til den russiske revolution er som nævnt utroligt klartseende og kan læses som en profeti - men ikke en selvopfyldende, for bolsjevikkerne nægtede jo at lytte, såvel i Rusland og det senere Sovjetunionen (fra 1922) som i resten af Europa (og Kina, Vietnam, Cuba mv). Hendes budskab står dog stadig centralt, ikke mindst hvad angår tanker om demokrati og socialisme. "Friheden er altid kun for dem, der tænker anderledes".

Revolutionens fald i 1921

Borger- og interventionskrigene 1918-20 udmarvede Rusland yderligere, og i foråret 1921 skiftede regimet og dermed revolutionen på mange måder karakter. For overhovedet at skaffe fødevarer til byerne indførte man den Nye Økonomiske Politik, NEP. Den gav de nu selvejende bønder lov til at handle på markedet og markerede, også ideologisk, en overgang til statskapitalisme. I sin grundige indledning til Rosa Luxemburgs skrift om revolutionen gav den tyske marxist, Paul Levi, der efter en formandsperiode var blevet ekskluderet af KPD, en række eksempler på dette ekstreme ideologiske skifte. Pludselig begyndte Lenin f.eks. at prise kapitalismen og det frie marked! Det minder om Deng Xiaoping 60 år senere i Folkerepublikken Kina.

Med markedsrelationerne skete der også op igennem 1920'erne en social differentiering på landet med dannelsen af en velhavende klasse af storbønder, de såkaldte kulakker, og en talrig klasse af mellemstore og små bønder. For at løse dette, men først og fremmest for at fremskaffe et overskud, der kunne bruges til industrialisering af landet, iværksatte Stalin 1929-32 de store tvangskollektiveringer, som ramte ikke blot kulakkerne, men de fleste bønder, der blev tvunget ind i kolkhosser eller sovkhosser, hvis de ikke var sultet ihjel eller blevet deporteret. Sovjetunionen blev industrialiseret, men det skete under enorme menneskelige omkostninger, og landbruget blev ved med at være styrets akilleshæl.

I 1921 havde bolsjevikkerne, der nu hed kommunister, i virkeligheden mistet den sidste rest af støtte i befolkningen. Bønderne, som udgjorde over 80 pct. af befolkningen, var nu decideret antisocialistiske, og sovjetterne med deres repræsentation af arbejdere og soldater, var blevet tømt

for aktivitet. Enhver begejstring var forsvundet. I partiet var man klar over dette og satsede derfor på oprettelse af fagforeninger, der skulle være de nye transmissionsremme mellem de arbejdende og partiet. Fagforeningerne blev dog aldrig en selvstændig faktor, og efter 1921 var partiet den eneste politiske kraft i landet, og det blev mere og mere centraliseret. Efter opgøret med 'højreoppositionen' og 'venstreoppositionen' (Trotskij) var Stalin fra slutningen af 1920'erne i virkeligheden eneheriker. Alle partiets instanser var stadig til stede, men var uden betydning, da det var i politbureauet, beslutningerne blev taget. Og det fulgte ubetinget Stalin.

1921 blev også på andre punkter afgørende for det videre forløb og for revolutionens fald. I februar indledte matroserne på Kronstadtbasen et oprør mod partiets enevælde og krævede bl.a. frihed for alle socialistiske partier. Basen havde hørt til bolsjevikernes stærke støtte, men de elendige sociale forhold og partiets monopolisering af magten skabte modstand. I løbet af nogle uger blev opstanden slået ned af den røde hær og det hemmelige politi; derefter indførte partiet fraktionsforbud og afskaffede dermed den sidste rest af partidemokrati. Opstanden skræmte partiet og var med til at åbne for NEP-politikken.

De 'liberale' koncessioner, partiet gav i 1921, var naturligvis blot tænkt som midlertidige, før man for alvor kunne begynde at opbygge socialismen. Men i takt med partiets fortsatte monopolisering af magten og terroren mod 'folkefjender', som i 1930'erne udryddede millioner af mennesker, fortonede socialismen sig. Godt nok var der tale om statseje af produktionsmidlerne og en planøkonomi, men med en ny klasse af partifunktionærer og politikere ved magten, der undertrykte befolkningens store masse og forhindrede dannelsen af et civilsamfund.

Rosa Luxemburg så altså uhyggelig klart, når hun fra sin fængselscelle udpegede de svagheder revolutionen led under, og de teoretiske fejl, Lenin og Trotskij begik.

Konklusion

Den russiske revolution er den hidtil sidste sociale revolution i Europa. Den fik på godt og ondt verdenshistorisk betydning. Det gode er de anti-imperialistiske revolutioner og selvstændighedsbevægelser i Asien og andre steder. De havde næppe været mulige uden Sovjetunionens eksistens og delvise støtte, f.eks., til Cuba og Vietnam. Men når det gælder Europa, må man desværre betone det sidste - revolutionen endte med at æde sine egne børn og indføre et rædselsvælde af næsten ubegribelig art. Til sidst imploderede den.

Hvor den engelske revolution med borgerkrigen, republikken og Glorious Revolution 1688-89 indførte begyndelsen til de moderne parlamentariske demokratier - og hvor de amerikanske og franske i slutningen af 1700-tallet efter nogle tilbageslag fik altafgørende betydning for den demokratiske udvikling med borgerlige frihedsrettigheder og menneskerettigheder - så efterlod den russiske sig - ingenting. Eller rettere sagt en masse knuste skæbner og så et minde om et dristigt politisk spring, som skulle have været indledningen til en verdensrevolution, men blev dårligt varetaget af sine ledere og ikke fik støtte fra arbejderklassen i Europa. Derfor endte den i et nådesløst og afskrækkende diktatur.

Hos Rosa Luxemburg og andre uortodokse socialister som Antonio Gramsci, Karl Korsch m.fl. er der stadig inspiration at hente for nutidens socialister, men heller ikke de var i stand til at forestille sig det 21. århundredes problemer med de to eksistentielle trusler mod menneskeheden: truslen om atomkrig og truslen mod selve jordens økosystem. En ny socialisme må altså ikke kun være demokratisk, men også afrustet og økologisk.

Kilder

Rosa Luxemburg: Die Russische Revolution. Eine kritische Würdigung. Aus dem Nachlass von Rosa Luxemburg, 1918. Med forord og indledning af Paul Levi, 1922.

Litteratur

Claus Bryld: Det danske Socialdemokrati og revisionismen, 1976.

Claus Bryld: ""De døde maner os. Socialisternes mindsted i Berlin", i Ole Lange - fra kætter til koryfæ, 2007.

Paul Frölich: Rosa Luxemburg. Gedanke und Tat, 1939.

Paul Levi: "Vorwort" og "Einleitung", i Rosa Luxemburg: Die Russische Revolution. Eine kritische Würdigung, 1918.

[1] Det er næsten mere tragisk end oprørende at læse den danske Social-Demokratens kommentar til mordene på Liebknecht og Luxemburg. Den 18. januar 1919 skrev avisen, at "de burde være anbragt på en nerveklinik - nu blev de blodige ofre for deres eget ophidselsesværk". Sammen med mange andre tilkendegivelser viser kommentaren, hvor blindt det danske parti fulgte det tyske SPDs ledelse under og efter krigen.

[2] Rosa Luxemburg: Die Russische Revolution. Eine kritische Würdigung. Udgivet og indledt af Paul Levi, 1922, s. 72 f.

[3] Se min artikel ""De døde maner os". Socialisternes mindsted i Berlin", i Ole Lange - fra kætter til koryfæ, København 2007.

[4] Rosa Luxemburg: Die Russische Revolution, s. 87.

[5] Rosa Luxemburg: Die Russische Revolution.s. 89.

[6] Rosa Luxemburg: Die Russische Revolution. s. 94 f.

[7] Rosa Luxemburg: Die Russische Revolution, s. 103.

[8] Rosa Luxemburg: Die Russische Revolution, s. 108.

[9] Rosa Luxemburg: Die Russische Revolution, s. 109.

[10] Rosa Luxemburg: Die Russische Revolution, s. 116.

[11] Rosa Luxemburg: Die Russische Revolution, s. 116.